

УКРАЇНСЬКА ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ПІД ВПЛИВОМ НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ УМОВ

Шачковська Любов Сергіївна

канд. політ. наук, доцент
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

Вступ до НАТО – ефективної і перевіреної часом структури міжнародної безпеки, яка гарантувала державам Західної Європи вільний демократичний розвиток протягом усієї епохи "холодної війни", – відповідає національним інтересам України, в основі яких є збереження незалежності, територіальної цілісності, зміцнення міжнародного престижу країни.

Нові геополітичні умови – розширення НАТО, а також серйозний підрив впливу міжнародної системи безпеки (ООН) з новою силою порушують питання про пошуки Україною свого місця в новій системі політичних координат. Україна продовжує розвивати співробітництво з НАТО, проголосивши за мету повну інтеграцію до євроатлантичних структур безпеки. Однак ці кроки керівництва України відбуваються на тлі непростих внутрішньополітичних проблем України.

У кожному з розділів Плану дій "Україна – НАТО" (окрім розділу "Механізми імплементації") визначаються основні принципи, на яких має базуватися політика України у конкретній галузі, та цілі, що мають бути досягнуті з метою наближення держави до стандартів країн – членів Альянсу. За форматом, змістом, процедурами підготовки і оцінки виконання ці документи близькі до загального Плану дій щодо членства в НАТО.

Військові пункти Плану межують з політичними. Інтерес євроатлантичних структур, традиційно зацікавлених, насамперед, у проблемах безпеки, до питань демократичного розвитку України пояснюється цілою низкою обставин.

По-перше, євроатлантичну інтеграцію, проголошену одним з основних орієнтирів зовнішньої політики України, не можна розглядати лише як

розширення політичних та інших зв'язків з країнами Європи і Північної Америки або лише як розширення основної організації, що гарантує євроатлантичну єдність – НАТО. Євроатлантична інтеграція – це, передусім, єднання країн на засадах підтримки ними принципів демократії, прав і свобод людини[6].

Саме питання ідеологічного характеру виходять на перший план, коли заходить мова про євроатлантичну інтеграцію. Відтак, до певної міри зменшується вага чинника геополітичної доцільності при розширенні НАТО, який раніше був безумовно пріоритетним. Це відбувається тому, що на початку ХХІ століття знизилася загроза глобального протистояння наддержав, отже зменшується важливість стратегічних військових пріоритетів, які Альянс розраховував отримати внаслідок приєднання до нього тих чи інших країн.

Євроатлантична спільнота є, передусім, об'єднанням держав, у яких принцип захисту демократичних цінностей і прав людини – одна з головних сутнісних ознак ідеології і політичної практики. Авторитарний чи тоталітарний характер політичного режиму країни-претендента на вступ до НАТО викликає занепокоєння у НАТО ще й через те, що Альянс у результаті свого розширення розраховує отримати надійного союзника. Країна ж з авторитарним чи тоталітарним політичним режимом не розглядається Альянсом як союзник так само надійний, як і демократичні країни[2, с. 79].

Країни, які отримали запрошення до Альянсу, перед цим виконували Membership Action Plan (МАР). Між українським Планом дій та МАР спільним є друге та третє слова у назві. МАР означає глибшу інтеграцію, ніж та, яка існує на даний момент між Україною і НАТО. Інший документ, Інтенсивний діалог, який передував МАР, виконували менш готові до натовських стандартів Македонія і Хорватія[6].

Національна безпека великої країни (із значною територією та вразливим геополітичним розташуванням) може бути забезпечена або за допомогою могутнього (бажано – ядерного) потенціалу стримування, або ж за рахунок участі у впливових, потужних воєнних блоках чи альянсах.

Відмова України від засобів ядерного стримування та її приєднання до ДНЯЗ практично унеможливили формування самодостатньої системи безпеки України. Без'ядерна Україна не може розраховувати на успіх у протистоянні з ядерною державою, якщо воно відбуватиметься без військово-політичної допомоги Україні з боку іншої ядерної держави чи союзу держав.

Крім того, нинішня економічна ситуація істотно знижує можливість розвинути у найближчій перспективі потенціал стримування, достатній для захисту національних інтересів України власними силами.

Достатнього неядерного еквіваленту Україна нині не має. Та й чи може він існувати взагалі – теж непросте питання. Отже, з ліквідацією ядерної зброї Україна втратила можливість відповідно реагувати на загрози ядерного характеру, що можуть виникнути в регіоні. Для надійного гарантування безпеки єдиним виходом для неї є вдатися до союзницьких відносин із стороною, яка має адекватний потенційним загрозам розмір ядерних сил. Причому ця сторона мусить бути демократичною і водночас не мати значного набору інтересів, антагоністичних українським національним інтересам. Такими сторонами на сьогодні є НАТО і США.

Враховуючи те, що країни НАТО зацікавлені в існуванні незалежної України, слід погодитися з твердженням, що Альянс зацікавлений у підтриманні обороноспроможності України.

Конкурентна боротьба за вплив на Україну Росії і США, за умов збереження її пасивності у вирішенні питань безпеки та за браком внутрішньополітичної стабільності, може привести до того, що вона перетвориться на буферну зону між геополітичними силовими центрами. Належність до буферної зони не відповідає національним інтересам України, оскільки загрожує її безпеці. Зокрема, з огляду й на те, що за таких умов деякі держави можуть спробувати розв'язувати свої суперечки за рахунок українських інтересів або й на українській території[1, с. 4].

Саме тому поліпшення взаємодії України і НАТО можна розглядати як спосіб уникнути перелічених вище небезпек шляхом розвитку співпраці з

Альянсом аж до приєднання до нього. Переваги, що їх мають члени НАТО від участі в Альянсі (зовнішня безпека, гарантії від зовнішнього втручання, гарантії стабільності тощо), дозволяють їм зберігати суверенність у питаннях визначення свого внутрішньополітичного курсу. Це вигідно відрізняє НАТО від таких оборонних об'єднань минулого, як Організація Варшавського Договору.

Основні проблеми військової співпраці з НАТО стосуються наступного. По-перше, не варто переоцінювати ізольоване значення військової співпраці. Надійне гарантування безпеки України за рахунок співпраці з Північноатлантичним Альянсом можливе лише за умови відповідного вибору політичної еліти і значної частини суспільства. Таким чином, можливості військових розвивати контакти з НАТО об'єктивно обмежені[4, с. 65-66].

Крім того, успішна інтеграція нашої держави до євроатлантичних структур безпеки ускладнюється нинішнім станом Збройних Сил України. Упродовж усіх років незалежності реформування ЗСУ зводиться фактично до їх скорочення. Дехто з іноземних експертів відзначає, що українське військо недостатньо укомплектоване, оснащене й організоване для виконання завдань наявними в державі засобами. Вони твердять, що військова реформа не спрямована на повномасштабну трансформацію. Українські партнери на Заході дедалі більше стурбовані половинчастістю наших реформ[3, с 76].

Утім, частина західних експертів вважає цю проблему не чисто військовою, а політичною. Хоча Україна володіє значним і досить якісним з воєнної точки зору демографічним потенціалом, чималими запасами звичайних озброєнь, матеріальною базою для їх виробництва, цей ресурс вона не використовує оптимально. Отже, членство в НАТО дасть Україні такі переваги:

- об'єднання з Великою Європою, достатні гарантії безпеки, що сприятимуть подальшій демократизації і розвитку України в колі розвинутих європейських держав;
- зняття загрози стати буферною державою між Росією і НАТО, гарантії суверенітету незалежно від того, як розвиватиметься Російська Федерація;

- гарантії проти територіальних домагань, підтвердження недоторканності кордонів;
- збільшення інвестиційної привабливості України. Факт належності України до НАТО зменшить у європейських організацій та урядів песимізм щодо перспектив і серйозності висловлюваних керівництвом України євроінтеграційних намірів;
- благотворний демократизуючий вплив на внутрішньополітичне життя, зменшення впливу внутрішніх і зовнішніх антидержавницьких сил на процеси в країні;
- ближчі й продуктивніші відносини із західними сусідами, участь у процесах регіональної і континентальної інтеграції;
- поширення "ядерної парасольки" НАТО на територію України;
- відродження оборонної індустрії України, прискорене реформування Збройних Сил;
- пришвидшення ринкових реформ;
- доступ до технологій НАТО.

Таким чином, уперше в новітній історії Європи мирним шляхом кардинально змінюється політична карта континенту. Зовнішні параметри геополітичних змін визначатимуться приєднанням країн Центрально-Східної Європи до НАТО і ЄС, що виступають ядром єврооб'єднавчих процесів. У нових історичних умовах розширення Північноатлантичного Альянсу і Європейського Союзу слід розглядати, з одного боку, як розширення простору стабільності, безпеки і добробуту, а з другого – як реальний шлях природного повернення країн ЦСЄ до європейської спільноти[5, с. 49-53].

Варто зазначити, що перспектива майбутнього членства уже чинить конструктивний вплив на поведінку сусідів України, що в майбутньому стануть членами НАТО. Усвідомлення того, що ані Європейський Союз, ані НАТО не бажають обтяжувати себе додатковими конфліктами, які стосуються або прав меншин, або взаємних територіальних претензій, спонукає до досягнення компромісів, що відповідатимуть стандартам, усталеним Радою Європи.

Для розвитку плідної співпраці України з НАТО необхідна чітка політика викорінення антинатовських та антизахідних штампів масової свідомості.

Чим швидше Україна просуватиметься шляхом внутрішніх політичних і економічних реформ, тим імовірнішою може бути допомога Заходу, зокрема й у сфері безпеки. У випадку успіху внутрішніх реформ Україні буде легше інтегруватися до європейських структур. І, навпаки, гальмування процесу реформ досі лишається суттєвою перешкодою на шляху до успішної інтеграції української держави до цивілізованого світу.

Співпраця з НАТО покликана зміцнити незалежність України. Оптимальним на сьогодні рішенням для України, регіону і всього вільного світу є поширення гарантій НАТО на Україну та інші держави Східної Європи.

Використана література:

1. Гречанінов В. Під без'ядерною парасолькою: Україна та її ядерні можливості – ілюзії і реальність // Демократична Україна. — 1999. — 9 грудня. — С. 4.
2. Сіммет Г. Україно-американське військове співробітництво та "стратегічне партнерство" // Національна безпека і оборона. — 2000. — №12. — С. 79.
3. Смолянчук В. Військова реформа в Україні: Необхідність? Вимушеність? Приреченість? // Людина і світ. — 2000. — №5. — С. 76.
4. Dobriansky Paula J., Ukraine: A Question of Survival, The National Interest, no. 36 (Summer 1994), pp. 65-72.
5. Kuzio T., Ukraine – Past, Present and Future, The World in Conflict - Jane's Intelligence Review Yearbook, 1994/95, pp. 49-53.
6. NATO Enlargement to the West and Ukraine. Research of CPCFPU (Center for Peace, Conversion and Foreign Policy of Ukraine) [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http // www. foreignpolicy. org. ua/e/op/1999-01ope01uawe-nato-enlargement.phtml](http://www.foreignpolicy.org.ua/e/op/1999-01ope01uawe-nato-enlargement.phtml).